

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ПОСЛУГ АГРОПРОДОВОЛЬЧИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Агропродовольча сфера України одна із найпривабливіших для фінансування, тому що частка агропродовольчого комплексу у ВДВ країни становить 11-12 % - більше, ніж металургії, машинобудування і будівництва, разом узятих. Але, обмеженість в фінансуванні з боку держави, дорогі відсоткові кредити, складний механізм розрахункових операцій спонукають сільськогосподарські підприємства до пошуку в використанні нових нетрадиційних банківських операцій та послуг, які б дозволили стати конкурентоспроможними на вітчизняному та світовому ринку.

Актуальність останніх досліджень та публікацій. Ситуація, що склалася в агропродовольчій сфері, зумовлює необхідність пошуку в наданні нових нетрадиційних банківських операцій та послуг для підвищення та покращення інноваційно-інвестиційного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Серед науковців і провідних спеціалістів з банківської діяльності та їх останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми та звернено увагу на дослідження нетрадиційних банківських послуг та операцій, можна виділити: П. Гайдуцького, М. Дем'яненко, І. Іртищеву, С. Квашу, В.Коваль, Р. Коцовську.

Однак проблеми переваги та потенціал використання нетрадиційних банківських операцій та послуг для агропродовольчої сфери України розкриті неповною мірою.

Завдання дослідження. Метою статті є розгляд можливостей використання нетрадиційних банківських послуг та операцій як одного із провідних фінансових інструментів розвитку підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу. До нетрадиційних банківських операцій та послуг, які надаються сільськогосподарським підприємствам, відносяться:

- лізингові операції;
- факторингові операції;
- трастові послуги;
- форфейтинг.

За сьогоденної ситуації в АПК лізинг - найперспективніший фінансовий інструмент, здатний ефективно розвивати агропромислове виробництво, активізувати інвестиційний процес у країні [1]. Загальні правові та економічні засади фінансового лізингу базуються на Законі України «Про фінансовий лізинг» від 16 грудня 1997 року N723/97- ВР (зі змінами та доповненнями).

Лізинг – це вид інвестиційної діяльності, при якому лізингодавець (лізингова компанія) купує у постачальника обладнання чи устаткування (предмет лізингу) і потім здає його в оренду за певну плату, на певний термін і на певних умовах лізингоотримувачу (клієнту) з подальшим переходом права власності лізингоотримувачу.

Забезпечення сільськогосподарських товаровиробників (лізингоодержувачі) технікою вітчизняного виробництва на умовах фінансового лізингу за рахунок коштів державного бюджету здійснюється на підставі договорів фінансового лізингу, укладених між відповідними компаніями і лізингоодержувачами. В умовах кризи, коли зупинилися практично усі інші програми підтримки аграрного сектору, зокрема пільгове фінансування та кредитування банками, державний лізинг залишається єдиним шансом придбати нову техніку. Особливо коли це стосується малих та середніх сільських господарств.

Згідно даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг значне зменшення обсягів надання фінансових послуг з фінансового лізингу з 6,6 млн. грн. у I півріччі 2011 року до 0,8 млн. грн. у I півріччі 2012 року, скорочення відбулося майже у 8 разів (рис.) [2].

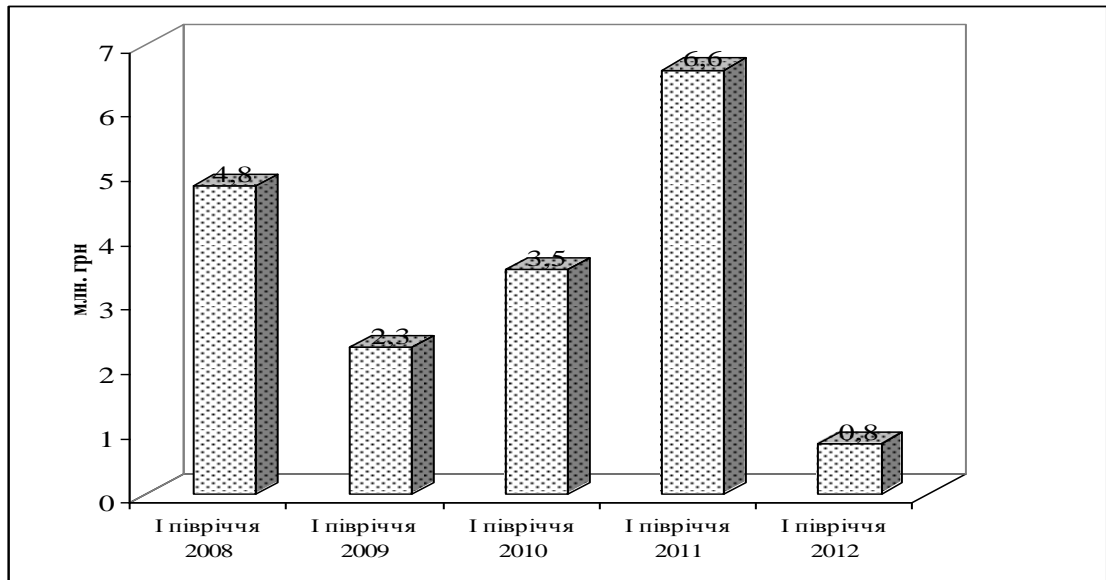

Рис. Динаміка вартості укладених договорів фінансового лізингу протягом I півріччя 2008-2012 років, млн. грн.

Головними причинами обмеженого використання лізингу є недосконалість законодавства, а також механізмів оподаткування, кредитування, амортизації та страхування, монопольне становище лізингодавців на ринку лізингових послуг, слабкий фінансово-економічний стан багатьох аграрних підприємств, їх неспроможність своєчасно та в повному обсязі сплачувати лізингові платежі, висока вартість лізингових угод, яка пропонується рядом лізингових компаній та інші.

На думку І.О. Іртищевої, підприємства агропродовольчої сфери, особливо ті, що динамічно розвиваються і потребують фінансової підтримки, повинні особливу увагу звернути на факторинг. Основна перевага факторингу заключається в тому, що підприємство не вилучає кошти з грошового обороту, а всі ризики по дебіторській заборгованості перекладаються на банківську установу. Зокрема, саме факторинг може попередити такі ризики, як нестача обігових коштів, операційні, валютні та інші ризики [3].

Відповідно до Цивільного кодексу України [4] за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника). Предметом договору факторингу може бути право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога).

На сьогодні відчувається зростання попиту на операції факторингу, що являється процесом управління дебіторською заборгованістю підприємства та всіма його активами, що здійснює фактор без попереднього фінансування. За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, протягом першого півріччя 2012 р. фінансові компанії уклали 8745 договорів факторингу загальною сумою 5513,2 млн. грн. та виконано 7325 договорів на суму 7910,8 млн. грн [2]. Факторинг здатен позитивно вплинути на ефективність управління дебіторською заборгованістю сільськогосподарських підприємств, відчутно збільшив обсяги залучення ресурсів.

Єдиною проблемою, є недостатній рівень розвитку факторингових операцій в Україні, адже ліцензію на надання послуг по факторингу мають лише 10 українських банків [5].

Під трастовими розуміють послуги, засновані на довірчих правовідносинах, коли одна особа-засновник передає своє майно в розпорядження іншій особі – довірительному власникові, для управління в інтересах третьої особи-бенефіціара [6].

Для сільськогосподарських підприємств вигідність трастових операцій полягає в такому:

- велика прибутковість операцій, оскільки траст передбачає надання клієнту всього прибутку, що отримується внаслідок управління його власністю (за винятком комісійних, що отримуються банком);
- підприємство може брати участь у процесі управління коштами й у виборі напрямів інвестування;
- банк зберігає анонімність проведення таких операцій, оскільки розпорядник траста має право здійснювати операції від свого імені і звичайно не повідомляє відомостей про обсяг переданого в траст капіталу і про того, кому цей капітал належить;
- психологічна привабливість для сільськогосподарських підприємств трастових операцій.

На нашу думку, розвиток трастових послуг в Україні має позитивну тенденцію для використання агропродовольчими підприємствами. Адже, траст має досить довгу історію, на кожному етапі якої він здобував різні, відмінні від нинішньої, форми. Зародження трасту (тобто довірчої власності) більшість юристів відносять до середньовіччя, а саме до XII – XIII ст., проте окремі фахівці доводять наявність ознак трасту в таких інститутах давньоримського приватного права (приблизно 126 р. до н. е. – 294 р. н. е.), як емфітевзис і суперфіцій. Суть згаданих інститутів полягала в тому, що власник передавав свої землі іншій особі для ведення сільського господарства або під забудову. Такі особи іменувалися, відповідно, емфітевта і суперфіціар. Пізніше таке надання стало безстроковим, а емфітевта і суперфіціар могли відчужувати передану їм землю, дарувати її, передавати в спадщину і навіть установлювати на неї заставу. Таким чином, ці особи здійснювали всі правомочності власників, хоча формально ними не були [7].

У сукупності прибутків українських банків трастові операції займають незначне місце, менше 1 %. Переважна частина трастових послуг, близько 80%, припадає на декілька великих банків. Інші не мають в своєму розпорядженні необхідних для цього достатніх ресурсів, широких зв'язків з іншими кредитно-фінансовими інститутами. У більшості випадків банки використовують тільки деякі прості види трастових операцій, що здійснюються за довіреністю клієнта. У тому числі пропонують послуги зі зберігання цінностей в сейфах, з депозитарного обслуговування цінних паперів (реєстрацію, розрахунки за операціями, виплату дивідендів і т. д.), фінансового консультування, дослідження ринків і т. д. Деякі банки пропонують пакет послуг, пов'язаних з офшорними зонами.

Ще одним джерелом нетрадиційного для нашої країни фінансування підприємств є форфейтування. Форфейтинг – це кредитування постачальника шляхом купівлі векселів чи інших боргових зобов'язань [8, с. 89]. Це джерело фінансування є перспективним для великих підприємств, які мають міжнародні контракти, тому очікувати його розвитку в агропродовольчій сфері в найближчий період не доцільно.

В Україні використання нетрадиційних банківських операцій послуг агропродовольчими підприємствами є недосить розвиненим.

Висновки. Аналіз трастових послуг та форфейтингових показав, що обмеженість нормативно-правової бази, інформаційної, складність отримання ліцензії на надання таких послуг, механізм використання для невеликих сільськогосподарських підприємств сповільнює розвиток їх в країні. Позитивну тенденцію мають агропродовольчі підприємства в забезпеченні лізингом та факторингом, що призведе до подальшого розвитку нетрадиційних послуг та операцій в Україні.

Анотація

В статті розкрито сучасний стан використання нетрадиційних банківських операцій та послуг агропродовольчими підприємствами. Наведені проблеми, які гальмують розвиток нетрадиційних банківських операцій та послуг в Україні.

Ключові слова: агропродовольча сфера, лізинг, факторинг, трастові послуги, форфейтинг.

Аннотация

В статье раскрыто современное состояние использования нетрадиционных банковских операций и услуг агропродовольственными предприятиями. Приведены проблемы, которые не способствуют развитию нетрадиционных банковских операций и услуг в Украине.

Ключевые слова: агропродовольственная сфера, лизинг, факторинг, трастовые услуги, форфейтинг.

Annotation

In this article the modern state of non-traditional banking operations and services use by agrofood enterprises has been disclosed. Problems hampering the development of non-traditional banking operations and services in Ukraine have been adduced.

Key words. Agrifood sphere, leasing, factoring, trust services, forfeiting.

Список використаних джерел:

1. Коваль В. Лізинг як фінансовий інструмент розвитку підприємств АПК / Василь Коваль // Економічний аналіз.-2010.-Вип. 7.-С.83-85.
2. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
3. Іртищева І.О. Факторинг як напрям стратегічного розвитку фінансового забезпечення агропродовольчої сфери / І.О. Іртищева, І.С. Крамаренко // Вісник ХНАУ.-2011.-№8.-С.16-21.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змінами та доповненнями). (глава 73, стаття 1077 та 1078).
5. Факторинг может предотвратить многие риски в АПК - эксперт [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://www.apk-inform.com/showart.php?id=101523>
6. Коцовська Р. Р. Банківські операції: навчальний посібник / Р.Р.Коцовська, О.П.Павлишин, Л.М.Хміль // Нац. Банк України. Ун-т банк. справи. – К., 2006. – С. 456. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/14051003/bankivska_sprava/osoblivosti_ipotechnogo_kredituvannya#783
7. Шипка О. Трастова власність: іноземні дива на українській ниві / Олександр Шипка // [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=818>
8. Гривківська О.В. Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки / О.В.Гривківська // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. - 2004. - Вип. 4(35). - С.89-92.